

DEÁKNÉ GÁL ANIKÓ*

A külföldi érdekeltségű vállalkozások aktivitása a nyugat-dunántúli régióban

A KÜLFÖLDI TŐKE SZEREPE MAGYARORSZÁGON

Mind a magyar gazdasági életben, mind pedig a nyugat-dunántúli régió vonatkozásában 1989 óta beszélhetünk a külföldi tőke számottevő megjelenéséről. A külföldi tőke mennyiségének az elmúlt évtizedben történt hatalmas mértékű növekedése, a külföldi vállalkozások szerepének döntő jelentősége a magyar gazdaságban vitathatatlan.

Jelen helyzetkép szerint a közép- és kelet-európai országok közül Magyarország a harmadik legnagyobb külföldi működőtőke-állománnyal rendelkező ország Oroszország és Lengyelország után. A külföldi érdekeltségű vállalkozások jelentős szerepét mutatja, hogy ezen vállalkozások 2003-ban a teljes vállalati kör nettó árbevételének 45%, hozzáadott értékének 43%-át állították elő. Beruházásaik teljesítményértéke, amely 41%-át képviseli az összesnek, kétévi csökkenés után némiképp emelkedett.

A külföldi érdekeltségű vállalkozások gazdasági eredményeiket rendkívül alacsony átlagos statisztikai állományi létszámmal érték el, hiszen az összes vállalkozás alkalmazottainak csak 25%-a dolgozik külföldi cégben. Az egy főre jutó nettó árbevétel közel kétszerese, a hozzáadott érték 73%, az éves bruttó átlagkereset 47%-kal volt magasabb 2003-ban a külföldi vállalkozások körében, mint a teljes vállalati körben.

A külföldiek szerepvállalása azonban nemcsak országos, hanem régiós szinten is elemezhető.

* Budapesti Gazdasági Főiskola, Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Kar Zalaegerszegi Intézete, Pénzügy Tanszék, főiskolai tanársegéd, PhD-jelölt.

Hazánkban a külföldi működőtőke-állomány 2003-ban 24%-kal volt magasabb az egy évvel korábnál, azonban ez a növekedés nem egyforma mértékben érintette hazánk régióit. Közel 50%-kal nőttek a befektetések a közép-dunántúli régióban, és 45%-kal az észak-magyarországi területen. Átlagos volt az emelkedés a nyugat-dunántúli megyékben (25,4%), amely továbbra is a második legtöbb tőkét vonzó terület. Ez utóbbi régió az országba beáramló külföldi tőke 11,8%-át vonzza, míg Közép-Magyarország vezető szerepe 62,1%-kal vitathatatlan.

AZ FDI JELENTŐSÉGE A NYUGAT-DUNÁNTÚLI RÉGIÓBAN (2003. ÉVI HELYZETKÉP)

A régióban működő külföldi tőke jelentőségét nagyban mutatják az alábbi adatok.

A külföldi tőke állománya a kilencvenes évek során napjainkig dinamikusan növekedett a térségben. Bár 1995-ben a saját tőkén belül a külföldi részesedés részaránya már számottevő volt, azonban akkor még csak 73%-ot tett ki; 2003-ban viszont már 94%-os mértékre kúszott fel.¹ Ha a vállalkozások számát nézzük 2003-ban, akkor a vállalkozások 88%-a külföldi érdekeltségi körbe tartozik (kizárólag külföldi², illetve külföldi többségi tulajdonú vállalkozás³). Ezek a vállalkozások adják azonban a régióban képződött nettó árbevétel 96%-át, amellet, hogy ezen vállalatok foglalkoztatják a régióban dolgozók 91%-át.

A külföldi érdekeltségű vállalkozások tulajdonosi szerkezetének egy év alatti változása azt eredményezte, hogy a korábbi évek tendenciájának megfelelően tovább növekedett a 100%-ban és a többségében külföldi tulajdonban lévő vállalkozások száma, ezzel csökkent a hazai többségi tulajdonúaké. A külföldi tőke 97%-a olyan vállalkozásokban működött, amelyekben aránya 50% feletti, ezen belül a kizárólag külföldi tulajdonúak az összes tőke felével rendelkeztek. Az adatokból kiolvasható az is, hogy a külföldi befektetők egyre inkább a minél magasabb tulajdoni hányad elérésére törekednek, a hazai többségi tulajdonú vállalkozásokba befektetett külföldi tőke abszolút értékben is csökkent.

A KÜLFÖLDI TŐKEBEFETETÉSEK HATÁSA A REGIONÁLIS GAZDASÁGRA

Közgazdasági értelemben a külföldi tőkebefektetések tényleges **regionális gazdasági hatást** a következő esetekben fejtenek ki:⁴

- Új gyártó, kereskedelmi vagy szolgáltató kapacitás létesül
Lényegében zöldmezős külföldi beruházásokról van szó. Ez esetben az adott térségben új termelői, kereskedelmi vagy szolgáltató bázis jön létre, amelynek tevé-

¹ A KSH a külföldi tőke állományának meghatározásakor a külföldre jutó jegyzett tőke helyett a külföldre jutó saját tőke alkalmazására tért át 2002-ben. A módszertani változás hatása jelentős: a könyv szerinti adatokból számolva e körben a saját tőke értéke mintegy 50-95%-kal magasabb a jegyzett tőkénél. Így ezt az értékelésnél figyelembe kell venni.

² A kizárólag külföldi tulajdonú vállalkozások jegyzett tőkéjében a külföldi részesedés aránya 100%.

³ A külföldi többségi tulajdonú vállalkozásokban a külföldi tőke aránya a jegyzett tőkének több, mint 50%-a.

⁴ Árva-Diczházi 1998.

kenysége növeli az adott régió gazdasági teljesítményét (a területi GDP-t). A zöldmezős beruházások megváltoztatják a helyi gazdaság szerkezetét.

- Létező, kihasználatlan kapacitások helyén létesül termelő, kereskedelmi, szolgáltató tevékenység

E típus esetén is beszélhetünk regionális gazdasági hatásról, hiszen leépült tevékenységek, kapacitások újra életre keltek. Nem kellett új infrastruktúrát létrehozni, csupán a régit kellett korszerűsíteni. Nem került sor zöldterület kivonására. Ez utóbbi tranzakciók következtében a helyi gazdasági szerkezet átalakul, ipar helyett kereskedelem jön létre, munkásokból eladók, szolgáltatók lesznek.

- Állami cég eladása külföldi szakmai befektetőknek, a privatizáció után nagyarányú fejlesztések

Külföldi multinacionális cég privatizáció során megvásárol állami vállalatot, majd jelentős, kapacitásbővítő fejlesztést végez. A külföldi befektető privatizációs tranzakció révén szerez gyártóbázist és telephelyet. A befektető az alacsony hazai termelési költségek következtében több nyugat-európai gyártást áttelepít hazánkba. Érdemi regionális gazdasági hatásról beszélhetünk, hiszen többletkapacitások jöttek létre, de a kialakult gazdasági szerkezet nem változik.

- Privatizáció külföldi befektető részvételével, de a gazdasági tevékenység érdemben nem bővül

Az állami cég külföldi tulajdonba került, de a normális vállalati tevékenységben nincs jelentős változás. Főként a hazai piacokra termelő, szolgáltató cégekről van szó. A fenti esetben érdemi regionális gazdasági elmozdulás nincs. A korábbi gazdasági szerkezet nem változik, nincs gazdasági bővítés, az alkalmazottak száma esetleg csökken. Beruházás híján gazdasági multiplikátor hatás nem érvényesül.

Összefoglalóan elmondható, hogy a privatizációs típusú külföldi tőkebefektetések alapvetően a korábbi területi-gazdasági szerkezethez igazodnak. Regionális gazdasági hatásról akkor beszélhetünk, ha a privatizált cégnél kapacitásbővítő beruházásokra, a szolgáltatások területi kiszélesítésére kerül sor. Természetesen, ha a kihasználatlan kapacitások helyén új gyártás vagy szolgáltatás jön létre, akkor gazdasági leszakadási folyamatot állít meg a külföldi befektető.

A FDI HOZZÁJÁRULÁSA A GAZDASÁGI NÖVEKEDÉSHEZ

Az egyik legfontosabb kérdés az, hogy miként járul hozzá a külföldi működőtőke a gazdasági növekedés meglódulásához.

Több tapasztalat szól amellett, hogy a világgazdaság növekedésének átlagát tartósan meghaladó gazdasági növekedést csak a hazai piacra való támaszkodással nem lehet elérni, tartós növekedési potenciált elsődlegesen az erőteljes *export-orientáció* biztosítja. A csak az adott piac ellátására törekvő, ott jelentős védelmet élvező vállalat nem érez kényszert a technológia megújítására, hatékonyságnövelésre, kompetitív bérezésre, gazdaságos volumenű termelés kialakítására. Így a gazdaság más területére irányulóan sem fejt ki pozitív átgyűrűző hatásokat, vagy azok csekély jelentőségűek. A külföldi működő tőkének a gazdasági növekedéshez való hozzájárulása nagy valószínűséggel akkor valósul meg, ha a fogadó ország olyan politikát folytat, amely bátorítja, hogy a betelepülő külföldi vállalat olyan üzemet hozzon létre, amelyek nagy részben a legfejlettebb piacok ellátására folytatnak termelést.

A külföldi működő tőkének sikerült kimutatni egy olyan pozitív hatását, miszerint az a fogadó gazdaság *teljes befektetési rátájára is pozitív hatást gyakorol*, mégpedig úgy, hogy a külföldi működő tőke koefficiense a teljes belföldi beruházás szintjét magyarázó egyenletben 1-nél magasabb, azaz egységnyi külföldi működőtőke-befektetés további belföldi eredetű befektetést is kivált, ezáltal indirekt módon ugyancsak a gazdasági növekedés gyorsításához járulva hozzá.¹

A gazdasági növekedésre gyakorolt hatást érintő számítások a külföldi működőtőke-befektetések és a teljes *bruttó hazai beruházás* közötti kapcsolat feltárására is irányulhatnak.

Korábbi vizsgálatok szerint annyi bizonyos, hogy a külföldi működő tőke befektetések teljes bruttó beruházáshoz való hozzájárulása jelentős, de csak akkor mondhatjuk, hogy indirekt növekedési hatást is gyakorolnak, ha a köztük lévő kapcsolat „rugalmas”, vagyis a külföldi működőtőke-befektetések 1%-os fajlagos növekedése a teljes bruttó hazai beruházást fajlagosan több mint 1%-kal emeli.

Mivel a külföldi érdekeltségű vállalatok által indított beruházási adatok, illetve a regionális GDP idősorok rövid távon állnak csak rendelkezésre, korrekt és értékelhető következtetést átmenetileg még nem lehet levonni. Azonban a köztük lévő kapcsolat regionális szinten igenis elemezhető.

A KÜLFÖLDIEK SZEREPVÁLLALÁSA A BERUHÁZÁSOK KAPCSÁN

Általánosságban elmondható, hogy a beruházások fellendülésének, majd visszaesésének alapvetően két oka van: az állami szerepvállalás hullámszásai, illetve a kormányzati gazdaságpolitikára reagáló vállalati magatartás. Az optimista kormányzati előrejelzések hatására sok vállalat kezd termelésbővítő beruházásba, amit a restriktív időszakok keresletcsökkenésének hatására félbehagyhatnak, illetve mérsékelhetnek. Az 1. ábrán jól kivehető, hogy miként reagáltak egy-egy gazdaságpolitikai irányváltásra a beruházó vállalatok, és ebben milyen szerepet vállaltak a külföldi befektetők.²

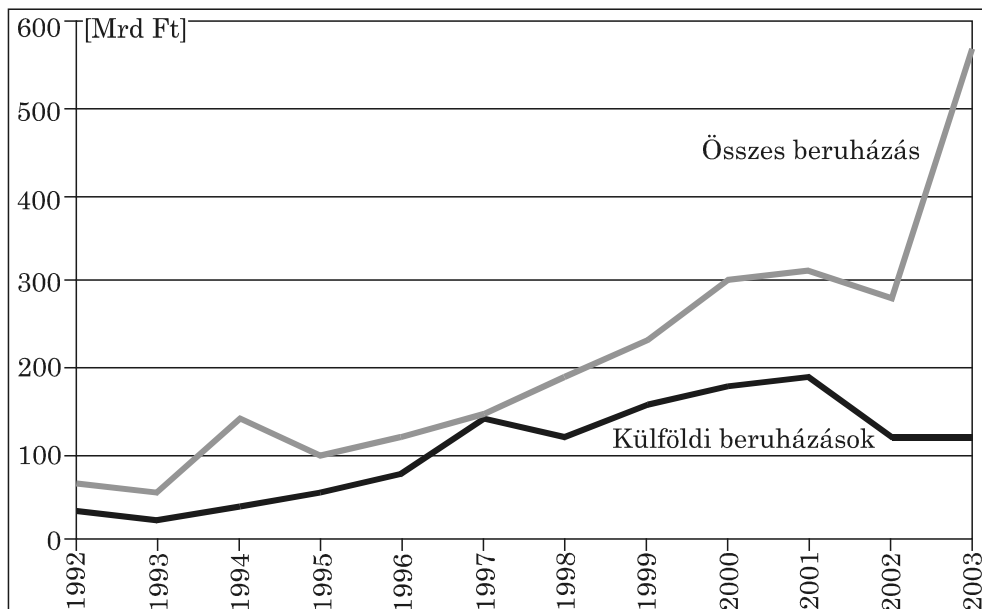
A kilencvenes évek elejétől egyre növekvő összes beruházásból a külföldiek leginkább az évtized közepén, a második privatizációs hullám alatt vették ki részüket. Ezt követően azonban a köztük lévő „olló” 2000-től egyre inkább szétnyílik, a világgazdaságban induló, majd átgyűrűző recessziós időszaknak köszönhetően. Mivel romló profitvárakozások, kedvezőtlen üzleti környezet a beruházásokra közvetlenül ható tényezők, a visszaesés ennek is betudható a régióban.³

A 2. ábrán az egyes megyékben megvalósult külföldi beruházásokat látjuk a megyei összes beruházás adataihoz viszonyítva. A külföldiek aktivitása Vas megyében a legnagyobb, azaz az összes beruházásból a külföldi érdekeltségű vállalkozások a kilencvenes évek elejétől fogva tartósan 50% feletti, de leginkább 70% körüli részarányt képviseltek. Győr-Moson-Sopron az időszakban emelkedő tendenciát mutat, egy év megtorpanás kivételével. A legalacsonyabb értékeket Zala megyében kapjuk, ahol csak egy évben haladja meg az 50%-ot a külföldiek teljesítménye.

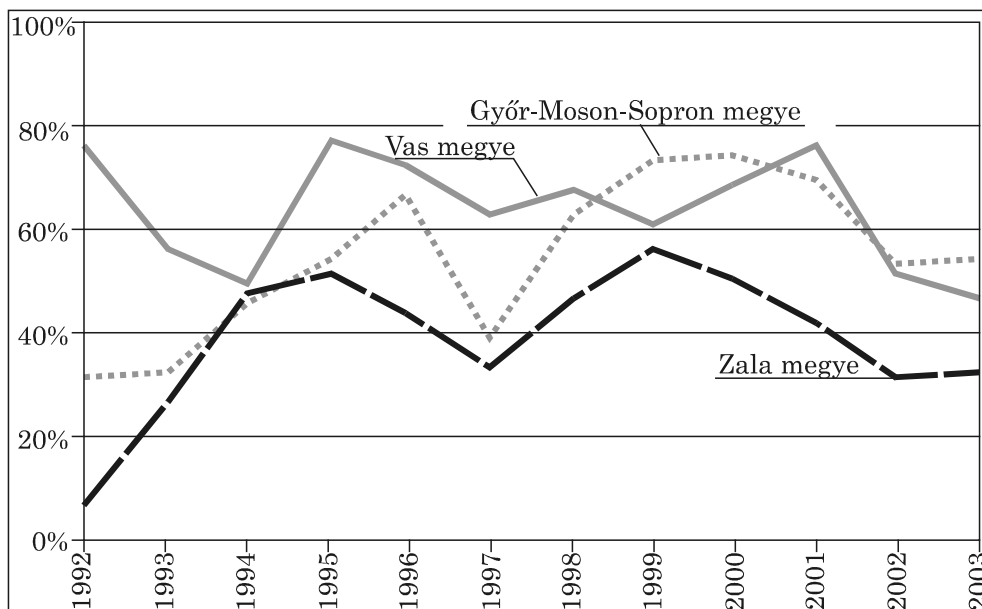
¹ Oszlay 1999.

² Molnár-Skultéty 1999.

³ A beruházási tevékenység megfigyelésének köre az utóbbi években évente változott, így a 2000-től érvényes összes beruházás adatok nem relevánsak, az előző évekkal nem hasonlíthatók össze a teljesítményérték változások.

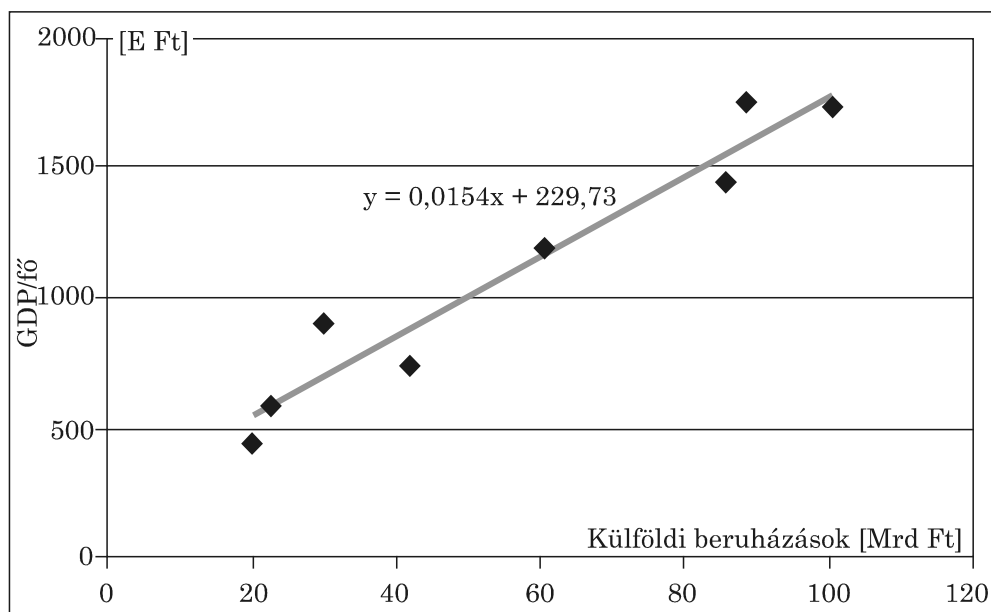

1. ábra
A beruházások alakulása a régióban

2. ábra
A külföldiek beruházásai Zala megyében az össze beruházás százalékában

A külföldi működő tőke beáramlása, az ehhez kapcsolódó beruházási tevékenység a magyar gazdaság gyors növekedésének meghatározó tényezője. A beruházási ráta (a bruttó beruházások GDP-hez való aránya) megkülönböztetett figyelmet kap az elemzésekben, mivel bizonyos információt ad arról, milyen erőfeszítéseket képes tenni egy-egy ország, régió egy-egy időszakban a jövőbeli fejlődése érdekében. *A magas beruházási rátát a jövőbeli gyors növekedési ütem megalapozójának szokás tekinteni.* Azonban a beruházási ráta önmagában nem mond semmit a beruházások minőségéről, szerkezetéről, hatékonyságáról, így meglehetősen nagyvonalú feltételezés annak nagyságát összefüggésbe hozni a jövőbeli növekedési ütemmel.¹ A köztük lévő szoros kapcsolat azonban nem vitatható, így a régióon belül a regressziós egyenes segítségével bemutatható az egy főre jutó GDP és a külföldiek beruházásai közti összefüggés (3. ábra). Természetesen a GDP-re nem csupán a külföldi beruházások hatnak, hanem abban a hazai beruházók aktivitása is szerepet játszik, a regressziós egyenletből az alábbi következtetés szűrhető le. Ha a külföldi beruházások 1 millió forinttal nőnek, akkor az egy főre jutó GDP-ben ez 0,0154 ezer Ft-os emelkedést jelent. Itt most nem a nagyságrendi érték a fontos, hanem a pozitív korreláció szemléltetésén van a hangsúly.²

3. ábra
A külföldi beruházások és a GDP közötti kapcsolat szorossága

¹ Schweitzer 2002.

² Az adatok évekre vonatkoznak, de most az autokorreláció számításától jelen cikkben eltekintek.

További vizsgálódás tárgya lehetne, hogy a külföldi befektetők milyen mértékben járultak hozzá a régió fejlődéséhez, és a tőkevonásban milyen segítséget jelentett a befektetések ösztönzése, kedvező környezet kialakítása.

IRODALOMJEGYZÉK

- ÁRVA LÁSZLÓ, DICZHÁZI BERTALAN (1998): Globalizáció és külföldi tőkeberuházások Magyarországon, *Kairosz Kiadó/Növekedéskutató*, pp. 227-230.
- MOLNÁR LÁSZLÓ, SKULTÉTY LÁSZLÓ (1999): A beruházások alakulása 1992-1998 között, *Közgazdasági szemle*, 12. szám, pp. 1041-1058.
- OSZLAY ANDRÁS (1999): Elméletek és tények a külföldi működőtőke-befektetésről, *MNB füzetek*, 1999/11.
- SCHWEITZER IVÁN (2002): A hazai beruházások alakulásának főbb tendenciái az elmúlt évtizedekben és néhány tanulság, *Külgazdaság*, 2002. július–augusztus.
www.apvrt.hu